

## ISKRENO I DOJMLJIVO DJELO O RATNIM STRADANJIMA BJELOVARA

Mladen Medar, *Bjelovarski ratni tjedan. Dnevnički zapisi 1991.*, Bjelovar, Grad Bjelovar, 2012., str. 91.

Do naših dana – za razliku od Koprivnice – nije se mnogo pisalo o Bjelovaru u Domovinskom ratu, a rad Željka Karaule o oslobađanju vojarne *Božidar Adžija* objavljen u njegovoj knjizi *Studije iz povijesti Bjelovara (1848. – 1991)* (Bjelovar, 2010.) ima posve drugačiji karakter. Medarova knjiga *Bjelovarski ratni tjedan. Dnevnički zapisi* pisana je kao dnevnik u vrijeme događanja i svakako upravo zbog te neposrednosti djeluje neposredno i vrlo jako na čitatelja.



Sastavljena je od tri dijela – *Prologa*, *Dnevnika* i *Epiloga* – a knjizi su dodani slikovni prilozi koje je Medar snimio 30. rujna 1991. svojim fotografskim aparatom te bibliografija Medarovih članaka u novinama i časopisima koji govore o ratnom stradanju Bjelovara, a koji su objavljivani u razdoblju 1991. – 2012. godine.

U *Prologu* je prof. Medar dao kratak pregled povijesti grada Bjelovara. Istaknuo je da je na tome plodnom području naseljavanje započelo još u prapovijesti i da postoji mnoštvo ostataka materijalne kulture, čemu je Medar kao arheolog svojedobno posvetio i posebnu pažnju. U 16. stoljeću Bjelovar je drvena utvrda – čardak koja je ucrtana na karti našega glasovita kartografa Stjepana Glavača, a od tada je njegovo ime upisano na svim kartama. Grad je kao središte Varaždinskoga generalata utemeljen 1756. godine, kada je carica Marija Terezija predložila generalu topništva Philipu Lewinu von Becku da izradi planove za veliko vojničko središte. Stalno u službi Beča, ali i pod njegovim jakim kulturnim utjecajem, 1761. je u Bjelovaru otvo-

rena prva škola austrijskih redovnika pijarista, 1771. je sagrađena i župna crkva sv. Terezije Avilske, a 1795. i parohijska crkva Sv. Trojice. U središtu grada podižu se četiri barokna kipa te u Bjelovaru raste broj stanovništva. Bjelovar 1770. dobiva cehovsku, a 1772. i sajamsku povelju, te je tako Bjelovar postao glavno sajamsko središte Varaždinskoga generalata. Podsjećam i na činjenicu da je Medar objavio i prvi znanstveni rad o sajmovima u Bjelovaru te da se i danas svake godine održavaju veliki sajmovi u Gudovcu. Varaždinski je generalat 1871. razvojačen, a prvi bjelovarski veliki župan bio je ilirac Ivan vitez Trnski. Nakon razvojačenja Bjelovar dobiva i prvoga gradonačelnika, Ivana Austrechta, 1782. vojna bolnica pretvara se i u građansku, ali vojno postojanje grada ostalo je zabilježeno u grbu grada na kojem je prikazan čardak s graničarom i tri hrastova panja kao simbol bogatih šuma u okolici. Godine 1886. spojena je Križevačka županija s Bjelovarskom, pa grad sve više jača kao upravno, trgovačko i industrijsko središte šire regije. U Bjelovaru su 1888. održani vojni manevri i u zgradi tadašnjega gradskog poglavarstva (danas zgrada Gradskog muzeja) car Franjo Josip predbacio je đakovačko-srijemskom biskupu Josipu Jurju Strossmayeru prigodom njihova susreta njegovo prijateljsko držanje prema pravoslavnoj ruskoj crkvi. Medar u tom najsumarnijem mogućem pregledu povijesti grada Bjelovara nabraja sve važne zgrade, ustanove i ljude Bjelovara završivši citiranjem teksta iz *Dnevnika smrti 1991.* (Zagreb – Sarajevo, 2006.) Zorana Filipovića, koji opisuje svoje viđenje Bjelovara 29. rujna 1991. najavljujući strašne i velike događaje sljedećih dana.

Upravo ti sljedeći dani, tj. razdoblje 29. rujna – 9. listopada 1991., opisani su u *Bjelovarskom ratnom tjednu 1991.* Mladena Medara. Njegovi zapisi, koji su se urezali duboko u njegovo pamćenje, do danas su izvrstan prikaz tih dana i za Bjelovar nisu manje važni od *Stotinu dana koji su potresli svijet* američkog novinara o revoluciji u Rusiji. Nitko više od spominjanih u zapisima nije živ, pa tako navedeni zapisi postaju i prvorazredan izvor jer drugog rada koji bi pisao neki sudionik tih dana nemamo, a studija Željka Karaule pisana je na osnovi arhivske i novinske dokumentacije.

Dnevnik je pisan živim jezikom, dojmljivo i iskreno. Iako se u njemu spominju brojna imena i sjećanja, taj tekst nije opremljen bilješkama. Vrlo dojmljivo osjećamo kako se u Bjelovaru živi tih kasnih jesenskih dana pod detonacijama mina i zračnih uzbuna, kada je lišća na drveću sve manje, a osmrtnica sve više. Medar donosi cijelo pismo koje je napisao u povodu smrti pjesnika, povjesničara umjetnosti i leksikografa Željka Sabola, autora predivne pjesme o Hrvatskoj – *Kad izgovorim tvoje ime*, koji je završio svoj život samoubojstvom u Zagrebu 5. rujna. Medar se užasava napada na Hrvatsku, koji žele tu zemlju što je nosila epitet „predziđe kršćanstva“ svesti na „ostatke ostataka“. Opisuje što se sve dogodilo 29. rujna, kada neprijatelj žestoko napada Hrvatsku. Citira izvode iz Tacitove *Historije* o užasnim okrutnostima nakon ubojstva Vitelija: „...kada je više prestao rat nego što je započeo mir“. Medar, koji je rođen nakon Drugoga svjetskog rata, gotovo da ne vjeruje da je ono što nam se do-

gađa stvarnost. Navodi da je 7. listopada ispaljeno više granata iz vojne kasarne i na Koprivnicu. Piše da se živi između početka i završetka sirene, koja dirigira tempo života, „od tjeskobe do olakšanja i obrnuto, od depresije do euforije i natrag, psihičke tenzije i hipertenzije...“ No život ne prestaje i Medar se i dalje bavi javnim radom i zaštitom spomenika kulture te, kao jedan od utemeljitelja i član Upravnog odbora Hrvatske sekcije Europskog vijeća za sela i male gradove (ECOVAST), dobiva i poziv za sudjelovanje na skupštini u Strasbourgu zbog Deklaracije o hrvatskoj kulturnoj i prirodnoj baštini koju predlaže Komitet za kulturu i prosvjetu Parlamentarne skupštine Vijeća Europe.

Nažalost, Medar nije nastavio pisati svoj dnevnik nakon 7. listopada. Djelujući u to vrijeme kao ratni povjerenik za zaštitu spomenika kulture Ministarstva kulture Republike Hrvatske, trebao je obići ulice, fotografirati uništene i oštećene kuće, registrirati i opisati oštećenja na spomenicima kulture, osmisliti popravke i spašavati ono što se spasiti dalo.

Ta djelatnost sadržaj je trećeg dijela ove male zanimljive monografije pod nazivom *Epilog*. Taj tekst pisan je s bilješkama te se radi o znanstvenoj studiji kojoj nema prigovora i koja je objavljena i u *Bjelovarskom zborniku*, svezak 4-5, Bjelovar, 1994., str. 149-171. No Medar ne bi bio Medar da završi tako jednostavno. Prije brojnih slika uništenih kuća objavio je tekst: „I na samom kraju – još nekoliko riječi o počecima...“ grada, citirajući tekst iz Krčelićeve *Anuae sive historia...* da je grad građen od drva i da zato ne može neprijatelju spriječiti put na zapad, da bi onda s oduševljenjem opisao razvoj Bjelovara – dakako opet na sažet i na sebi svojstven način – proričući mu lijepu i veliku budućnost kao grada otvorenog tipa s više od 42.000 stanovnika koji se „nesputano širi, raste i razvija“!

*Dnevnički zapisi* tiskani su 2012. godine, nakon što je Medar navršio 60 godina života, pa je na neki način to i neka vrsta spomenice, jer je nakraju jedan od recenzenata, Zoran Filipović, objavio opširan Medarov životopis iz kojeg se vidi njegova vrlo velika aktivnost na kulturnom planu, uvijek vezana uz rodni Bjelovar i njegovo područje. Ta je aktivnost vezana uz arhivsko, muzejsko i javno-kulturno djelovanje, osobito kazališno, a izražena je kroz organizaciju brojnih izložaba i predavanja, pa je Medar, ravnatelj Gradskog muzeja u Bjelovaru, nagrađen brojnim nagradama. Drugi recenzent prof. Eduard Špoljar napisao je recenziju te knjige još u kolovozu 1992., što je ujedno i pojašnjenje što je Medarov rukopis *Bjelovarski ratni tjedan* čekao 20 godina na objavljivanje, ali i da je 2012. objavljen onako kako je napisan.

Doista je šteta što Medar nije nastavio pisati dnevnik u vrijeme tih sudbonosnih događaja, ali i ovo što nam je ostavio dragocjeno je autentično dnevničko svjedočanstvo koje je u ono vrijeme okvalificirano kao „prvenac u tom žanru“.

Knjigu je objavio Grad Bjelovar, a tiskana je u tiskari Viatoni d.o.o. u Bjelovaru. Predstavljena je u Velikoj dvorani Gradskog muzeja Bjelovar večer uoči Dana grada

i Dana bjelovarskih branitelja, 28. rujna 2012. Predstavili su je, uz autora, Stjepan Budinski, u ono vrijeme zapovjednik Kriznog štaba Bilogorsko-podravske regije i sadašnji počasni građanin grada Bjelovara, te recenzent ove knjige Zoran Filipović, fotograf, pisac, nakladnik i autor srodne knjige *Dnevnik smrti 1991.*, koji je navedeno djelo Mladena Medara na predavljanju nazvao „memento voljenom gradu“.

Prof. dr. sc. **Mira Kolar-Dimitrijević**, Zagreb